

2. Тараповский Ф. В. Обзор памятников магдебургского права западно-русских городов литовской эпохи: Историко-юридическое исследование. — Варшава, 1897.
3. Тараповский Ф. В. Феодализм в России: Критический очерк. — Варшава, 1902. — С. 51.
4. Тараповский Ф. В. Элементы основных законов в Уложении царя Алексея Михайловича: К истории политического строя удельной Руси. — Харбин, 1928.
5. Там же. — С. 21.
6. Там же. — С. 21–22.
7. Тараповский Ф. В. Сравнительное правоведение в конце XIX в. — Варшава, 1902.
8. См.: Тараповский Ф. В. Энциклопедия права. — 3-е изд. — С.Пб., 2001. — С. 331–338.
9. Там же. — С. 336–337.
10. Тараповский Ф. В. Сравнительное правоведение в конце XIX в. — С. 22.
11. Тараповский Ф. В. Энциклопедия права. — С. 338.
12. Тараповский Ф. В. Сравнительное правоведение в конце XIX в. — С. 23.
13. Тараповский Ф. В. Энциклопедия права. — С. 338.
14. Там же.
15. Тараповский Ф. В. Сравнительное правоведение в конце XIX в. — С. 23.
16. См.: Тараповский Ф. В. Энциклопедия права. — С. 337.

УДК 343.226(477)-055.2

Н. В. Аніщук,

канд. юрид. наук, асистент кафедри історії держави і права ОНЮА

ДО ПРОБЛЕМИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ЖІНОК З УКРАЇНИ

Останнім часом в Україні, як і в більшості пострадянських країн, досить актуальною є проблема нелегальної міграції жінок як наслідок складної економічної ситуації. Незадовільне матеріальне становище сім'ї та неможливість працевлаштування за фахом удома вимушує українських жінок виїздити до інших країн в пошуках заробітку.

За даними Міжнародної організації з міграції за останні роки більш ніж 400 тисяч українських жінок залишили країну з надією на краще життя. Фактично аналітики називають такі цифри: близько 7 мільйонів громадян України періодично виїжджають за кордон з метою поповнення бюджету. З них понад 2 мільйони — жінки [1]. Звичайно ж, як правило, віком до 30 років, бо старшим там робити нічого. Основними напрямками міграції є держави Чорноморського регіону — Греція, Російська Федерація, Туреччина. Міграційні потоки в інші країни незначні. Проте і в них більшість жінок — мігранток України відчувають себе незахищеними верствами населення, оскільки займаються низькооплачуваною, некваліфікованою працею в таких сферах, як секс-індустрія, прибирання та догляд за хворими, дітьми та особами похилого віку, в сільському господарстві тощо.

Часто жінки працюють нелегально, тобто поза межами правового поля країни перебування. Такі особи майже повністю безправні у обстоюванні своїх прав, повністю залежні від роботодавця. При оформленні на роботу жінки нелегальні-мігрантки зазвичай укладають лише усний контракт, який, як правило, не дотримується, передусім порушується їх право на належні умови праці, на отримання належної та своєчасної винагороди, соціальні гарантії тощо.

Нелегальна міграція жінок призводить в більшості випадків до того, що вони стають жертвами работоргівлі. Втягнутим в проституцію обманним шляхом їм практично неможливо знову повернутися на батьківщину, оскільки злочинні угруповування утримують їх як рабинь. Саме ця категорія жінок найбільше зазнає дискримінації та трудової експлуатації. Все це вказує на те, що проблема нелегальної міграції або мігрантофобії потребує глибокого наукового аналізу для того, щоб знайти юридичні шляхи вирішення поставленого питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, дає підстави стверджувати, що в Україні і досі відсутні праці, які б комплексно виявляли особливості нелегальної міграції жінок з України. Звичайно, окремі аспекти даної проблеми досліджуються в рамках теоретичного та практичного аналізу поняття міграції. Варто звернути увагу на праці вітчизняних вчених О. Позняк [2], Т. Петрової, В. Васильченко [3], О. Піскун, І. Прибиткової, Т. Волович [4], Н. Карпачової [5] та ін.

Існує багато наукових робіт в сфері захисту прав жінок. Це, передусім, праці Л. Кормич [6], Л. Смоляр, Т. Шарової [7], М. Баймуратова, М. Аль-Нсура [8], В. Глиняного [9] та ін.

Однак, на думку автора, на сьогодні в Україні відсутні комплексні наукові роботи, які б всебічно розкривали поставлену проблему. У зв'язку з цим головною метою дослідження є здійснення юридичного аналізу нелегальної міграції жінок з України. Для досягнення цієї мети автором була приділена увага вирішенню наступних завдань:

- дати визначення поняття міграції;
- проаналізувати рівень розвитку національного законодавства України в сфері міграційної політики;
- з'ясувати наслідки нелегальної міграції для держав;
- акцентувати увагу на проблемі работоргівлі жінками;
- надати висновки та пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства в сфері міграційної політики в Україні.

Міграція (лат. *migratio* — перехід, переїзд, переселення, від *migrare* — переходити, переселятися) — переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни або з однієї країни в іншу із зміною назавжди чи на тривалий час постійного місця проживання або з регулярним поверненням до нього.

В Україні деякі питання міграційних процесів регулюються правовими нормами, наприклад, Законами України «Про біженців» від 24 грудня 1993 р. [10], «Про правовий статус іноземців» від 4 лютого 1994 р. [11], «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 р. [12], «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. [13] та ін.

Разом з тим, слід зазначити, що національне законодавство та національна міграційна політика України в цій сфері все ще знаходиться на стадії розвитку. Все ж таки наша країна ще не ратифікувала Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів від 24 листопада 1977 р. [14], Конвенцію

ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. [15] та Протоколів до неї про попередження і припинення торгівлі людьми та незаконного ввозу мігрантів [16].

Все це ускладнює вирішення проблеми нелегальної міграції, яка безперечно призводить до низки політичних, економічних та соціальних наслідків, серед яких:

- зростання криміналізації суспільства (корупція та організована злочинність з перевезення людей; работоргівля жінками та дітьми; нелегальні контрольовані ринки товарів та послуг; несплата податків незаконними мігрантами та їх роботодавцями);
- загроза здоров'ю населення країни, розповсюдження різних хвороб;
- накопичення в країні незаконних транзитних мігрантів, які зачасти не можуть ні проникнути в інші держави, ні легалізуватися в даній країні, ні повернутися на батьківщину.

Особливо хотілося б зупинитися на проблемі работоргівлі жінками, яка тісно пов'язана з нелегальною міграцією. За оцінками міжнародних організацій, щорічно з пострадянських країн вивозять до рабства за кордон не менше 50 тисяч жінок. При цьому щорічний обсяг работоргівлі в масштабах всього світу склав, за американськими оцінками, не менше 700 тисяч чоловік. На сьогодні наша країна залишається одним із головних джерел надходження живого товару сексуальних рабів на чорні ринки Європи і Азії. За останні роки близько 100 тисяч громадян України у пошуках роботи за кордоном потрапили до рук ділків тіньового секс-бізнесу [17].

На жаль, рабська праця українок є однією з умов благополуччя багатьох європейських та азіатських країн. Як правило, молоді дівчата з України працюють на ринку розваг. Цей бізнес є одним з найбільш прибуткових і практично стовідсотково контрольованим кримінальними структурами в більшості країн світу.

Работоргівля як бізнес процвітає в країнах Східної та Центральної Європи з початку 90-х рр. Більшість жінок приїждять з Румунії, Росії та України з метою працевлаштування. В деяких країнах світу практично всі повії є громадянками країн СНД. Наприклад, в Ізраїлі — одному з головних ринків для російських рабів — 46% повії є громадянками Молдови, 25% — України, по 13% — Росії та держав Середньої Азії. Аналогічну ситуацію можна спостерігати і в Туреччині [18].

Оскільки Туреччина в географічному ракурсі є сусідньою країною, багато українських жінок виїждять саме до цієї країни з метою працевлаштування. Проте переважна їх більшість працює на території Туреччини нелегально. Вони втягнуті у проституцію. Найбільшим її осередком в районі Східного Причорномор'я Туреччини є провінція Хопа. У цьому регіоні проституція зосереджена у готелях, керують цим бізнесом їх власники. У регіоні Західного Середземномор'я, на відміну від східних причорноморських провінцій, існує розгалужена система сутенерства. Жінки, які втягнуті в проституцію, не мають практично ніякого соціального захисту. Більшість нещасних випадків, які трапля-

ються на території Туреччини з українськими громадянами, припадають саме на представниць цієї категорії.

Отже, проблема «білого рабства», або торгівлі жінками є найбільш масовим і брутальним виявом насильства проти жінок. Це неприпустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти. Боротьба з цим явищем вимагає активності та ініціативи як на державних, так і на міжнародних рівнях, а також вироблення ефективних методів реальної протидії.

Работоргівля жінками є грубим порушенням прав жінок, з яким можна боротися тільки, якщо вживати багатодисциплінарний та координований підхід, у якому брали б участь усі зацікавлені учасники, недержавні організації, організації соціального захисту, правові та міграційні служби. Така боротьба потребує як національних, так і міжнародних сумісних дій та співробітництва.

Усвідомлюючи це, Україна — одна з перших країн Європи, яка підняла цю проблему на державний рівень і почала реальну боротьбу. Сьогодні Верховною Радою України встановлено кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або за іншу незаконну угоду щодо передачі людини (ст. 149 чинного Кримінального кодексу) [19]. Відповідно до ч. 1 вказаної статті продаж, інша оплата передачі людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Слід зазначити, що Україна стала третьою державою Європи поряд із Бельгією і Німеччиною, які на законодавчому рівні визнали торгівлю людьми тяжким злочином і встановили міру покарання за нього в Кримінальному кодексі. Урядом розроблено державну програму з запобігання торгівлі жінками та дітьми, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини створено Національну координаційну раду щодо запобігання торгівлі людьми, рішучих заходів вживають правоохоронні органи.

В Україні вже порушено 55 кримінальних справ проти торгівлі людьми [20]. Проте практика переконує нас у тому, що зусиль лише правоохоронних органів у боротьбі з цим видом злочину недостатньо. Потрібно докорінно змінити ставлення до цієї проблеми як на державному рівні, так і на рівні суспільної свідомості.

Слід зазначити, що відповідно до Указу Президента України № 283/2001 «Про підвищення соціального статусу жінок» від 25 квітня 2001 р. з метою поліпшення становища жінок Державному комітету молодіжної політики, спорту і туризму України, Міністерству внутрішніх справ України, Міністерству юстиції України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям було постановлено сприяти створенню центрів реабілітації та інших закладів для жінок,

які перебувають у надзвичайних умовах, потерпіли від насильства чи стали жертвами торгівлі людьми, надавати цим закладам організаційну, методичну і матеріальну допомогу [21].

На думку автора, для того, щоб розв'язати проблему нелегальної міграції, нашій країні було б доцільним, по-перше, ратифікувати:

- 1) Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 р.;
- 2) Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. та протоколи до неї:

- про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї;
- проти незаконного ввозу мігрантів сушею, морем, повітрям.

По-друге, сьогодні вкрай важливо Верховній Раді України розглянути та прийняти Закон України «Про Концепцію міграційної політики України».

Отже, відзеркалення в національному законодавстві України міграційної ситуації, що постійно динамічно змінюється, а також гармонізація законів з міжнародними стандартами є важливим завданням, яке ще потрібно буде реалізувати Верховній Раді та Кабінету Міністрів України.

Знайти ефективний шлях в розв'язанні поставленої проблеми значною мірою можливо за допомогою розвитку юридичної науки. У зв'язку з цим виникає потреба подальшого ретельного наукового аналізу питання щодо нелегальної міграції жінок з України.

Література

1. Одеські вісті. — 2002. — 9 лют.
2. Позняк О. Міграційна ситуація в період переходу до ринкових відносин // Інформація та ринок. — 1996. — № 3. — С. 15–19.
3. Петрова Т., Васильченко В. Міграційна політика держави та її інформаційне забезпечення // Україна: Аспекти праці. — 1996. — № 6. — С. 46–50.
4. Піскуп О., Прибиткова І., Волович В. Міграційна служба в Україні // Політична думка. — 1996. — № 3–4. — С. 45–72.
5. Карпачова П. І. Стап дотримання та захисту прав громадян України за кордоном: Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. — К.: Омбудсман України. — 189 с.
6. Кормич Л. І. Права жінок в Україні: правотворчість і правозастосування в історії і сучасності // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. — О., 2000. — Вип. 8 / Відп. ред. Л. І. Кормич. — С. 23–27.
7. Смоляр Л. О., Шарова Т. П. ООН і проблеми захисту прав жінок // Питання нової і новітньої історії: Міжвід. наук. зб. — К., 1996. — Вип. 42. — С. 131–139.
8. Баймуратов М., Аль-Нсур М. Защита прав женщин и детей в период кризисных ситуаций и международное право. — О.: Юрид. л-ра, 2003. — 224 с.
9. Глипяный В. П. Правовое положение замужней женщины с древнего времени и до конца XIX в. — О.: Юрид. л-ра, 1999. — 303 с.
10. Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 16. — Ст. 90.
11. Там само. — 1994. — № 23. — Ст. 23.
12. Там само. — 1994. — № 18. — Ст. 101.
13. Там само. — 1995. — № 31. — Ст. 241.
14. Збірка договорів Ради Європи: Офіційне видання. — К.: Парламент. вид-во. — С. 623–643.
15. Десятый конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: Сб. док. / Сост. А. Г. Волсвоэд. — М.: Юрлитинформ, 2001. — С. 427–466.

16. Там само. — С. 467–493.
17. Аніщук П. В. До проблеми работоргівлі жінками // *Право України*. — 2002. — № 9. — С. 99–101.
18. Телегип С. Сексрабство. Стаповленіє России в роли мирового центра работорговли и мораль-пый облик российской элиты // *Что делать*. — 2002. — № 3. — С. 62–64.
19. Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
20. Марциновский А. ЕС откроет женщинам глаза? // *Голос України*. — 2001. — 17 февр.
21. Урядовий кур'єр. — 2001. — 4 трав.

УДК 340.15

*Т. Є. Харитонова,
асистент кафедри історії держави і права ОНЮА*

ПРАВОВА ПРИРОДА «CORPUS JURIS CIVILIS»

Видатну роль у передачі високорозвиненої правової системи — римського цивільного права — відіграв Звід Юстиніана (*Corpus Juris Civilis*), створений в VI ст. н. е., де відображені як визначальні ідеї римського приватного права, так і сам процес адаптації останніх до нових політичних, соціальних та економічних умов. Крім того, сучасна українська правова система безумовно відчуває на собі значний вплив Візантійської цивілізації, оскільки через Візантію відбулося успадкування Україною законодавчих традицій римського права. Безперечно візантійське походження мають певні особливості правової системи України.

Разом з тим, слід зазначити, що поряд з визнанням значення візантійської історії та культури, проблемам розвитку візантійського права та впливу його на формування правової системи України у вітчизняній історико-правовій до останнього часу уваги майже не приділялося. Серед робіт, присвячених зазначеній проблематиці можна назвати роботи Є. Е. Ліпшиць, І. С. Перетерського, З. В. Удальцової, Є. О. Харитонова та ін.

7 лютого 528 р. Юстиніан видав конституцію «*Haec quae necessaria*», якою було оголошено про створення кодифікаційної комісії у складі 10 душ. Цією ж конституцією було визначено завдання кодифікаційної комісії. Вона мала переглянути Кодекс Феодосія, виключивши з нього те, що застаріло, натомість, включивши імператорські конституції більш пізнього періоду, зокрема, конституції самого Юстиніана [1].

Кодифікаційна комісія, яку очолював Трибоніан, працювала швидко, закінчивши підготовку Кодексу вже на початку квітня 529 р., тобто витративши на підготовку, обробку і переробку матеріалу трохи більше року. Завдання, поставлене перед комісією полегшувалося й тим, що вона не мала необхідності відшукувати та збирати окремі конституції імператорів, видані у різний час. Від цього її увільняла наявність Кодексу Феодосія, котрий був основним, базовим вихідним матеріалом, а також можливість використання матеріалів двох